

1670

1699, 21

38.
M.
22

DISSERTATIO JURIS NATURALIS
De
**PRINCIPIIS OFFICIO-
RUM HUMANORUM
INTERNIS,**

Quam
SUPERIORUM INDULTU,
PRÆSIDE
**M. JOH. BALTHASARE
WERNHERO,**

Rotenburgo - Franco,

In
CELEBRATISSIMA LIPSIENSIVM ACADEMIA

Ad d. XVI. Jan. A. O. R. M. DC. IC.

Publicæ Eruditorum ventilationi sistit

JOH. FRIEDERICUS NICOLAI,
Annæbergâ - Misn. LL. Stud.

LIPSIÆ,
Excudebat CHRISTOPH. FLEISCHERUS.

H. M. al.

DISSERTATIO JURIS NATURALIS

PRINCIPIS OFFICIO-
RUM HUMANORUM
INTERIS

SUPERIORUM INDULTU

M. JOH. BALTHASARE
WEINBERG

Koenigsberg, Franco

CELEBRATISSIMA LIPSIENSIS ACADEMIA

Ab Anno 1709. M. D. C. C. C.

Publica Librorum venditione facta

JOH. FRIEDERICUS NICOLAUS

Annobergi - M. D. C. C. C.

Excudit: CHRISTOPH. FISCHNERUS

§. I.

*R*actationem de Principiis Officiorum
 Humanorum Internis, Duce Veritate,
 DEO, suscepturi, ante omnia in
 Officii Definitionem inquiremus,
 quam prætermittam à Panætio non
 sine causa miratur Cicero Offic. L. I.
 Cap. 1. Omnis enim, subjungit, quæ à
 ratione suscipitur de aliqua re institu-
 tio, debet à Definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de
 quo disputetur. Rectè verò B. Pufendorfus de Offic. H. §
 C. Officium definit per Actionem hominis pro ratione Obliga-
 tionis ad præscriptum legum rectè attemperatam. Generis
 vicem subit actio, quæ nihil aliud est, quàm motus, qui ab
 interno aliquo principio procedit; ut distinguatur à sim-
 plici motu, qui ab externo principio dependet; qualis
 motus conspicitur v. gr. in avtomatis, rebus à vento motis
 &c. Cùm autem in hoc significato actio communis sit
 homini cum bruto, inde genus hoc remotum & indefini-
 tum propiùs determinatur per adjectam vocem *hominis*,
 ut indicetur in bruta non cadere officium, nec quemvis mo-
 tum in homine hoc nomine venire. Differentia specifi-
 ca desumta est 1. à Principio externo, quod est præscriptum
 legis, tanquam regulæ & normæ actionum humanarum. 2.
 à Causa Impulsiva, quæ est obligatio per legem injuncta.
 Quamvis enim quis legi conformiter agat; nisi tamen id

propter incumbentem obligationem fiat, *officii* nomen, haudquaquam merebitur. Ut adeò formale officii consistat in attemperazione seu institutione actionis juxta legem ob injunctam obligationem facta. At enim à quibus principiis internè dependeat *officium*, prolixius impræsentiarum discussisse juvabit. Quæ qualia sint, ut eò feliciùs eruamus, libet hominem primò unà cum bruto considerare, & quid inter se conveniant, quidve distent, excusum ire.

§. II. Et primò quidem cuique est obvium, omne animal seipsum studiosè diligere, & simul ac ortum est, id agere, ut se conservet. *Cic. 5. d. Fin.* Inde jam multæ toti animalium generi communes actiones fluunt: Quòd nocitura studiosè evitant; quòd contra aggressores suos corpus suum defendunt; & præcipuè adversus mortem, quam *Φοβερῶτατον Φοβερῶτατων* alicubi *Aristoteles* rectè vocat, modis quibuscunque pugnant. Et, quòd contra necessaria ad vitam media conquirunt; cibum, potum, latibula, atque alia hujus generis sibi parant. Neque in hoc actuum, ut talium, communione ulla differentia elucet. Sed prætereà alius quidem generis, ex eodem tamen conservationis sui fonte manantes actiones cum in homine, tum in bruto dantur, inter quas notabilis præcipuè conjunctio cum aliis ejusdem speciei ob generandi sui que simile producendi appetitum utrinque parem. Et, ut scias, non voluptatem, sensusque dulcedinem solam animalia ad hanc copulam stimulare; haud negligunt generatam prolem, sed eam magno studio fovent, alunt, atque ab aliorum injuriis defendunt. Et in his potissimùm omne animalium genus conspirat, quarum proinde universalis fons est norma quædam naturæ cum generali, tum speciali intimè à creatore impressa, secundum quam actus
cum

cùm Specierum, tùm individuorum conservativi diriguntur. Et hic est decantatus ille in genere animalium instinctus, qui *Imperatori in pr. J. d. J. N. G. & C.* nomine ipsius Juris Naturalis, scilicet paulò latius, quàm par est, accepti venit. Ad directionem autem hujus instinctus, ejusque modum cùm attendimus, quanta se jam differentia utrinque pandit? Quippe bruta modo brutali agunt, h. e. ita suos actus producant, ut ipsa tamen motus sui nulla ratione sint conscia. Meri actus directi sunt, qui ab iis proficiscuntur; reflexi nulli sunt. Quamobrem hoc potissimum discrimen homines à brutis sejungit, quòd in his *consilium & electio* desunt, quæ in homine contrà clarè animadvertuntur. Et hæc ipsa *Principia* Officiorum humanorum sunt. Consilium innuit *Intellectum*, electio *Voluntatem* respicit. Cujus utriusque uberiores nunc considerationem suscipiemus.

§. III. *Intellectus* se per tres potissimum Facultates exerit; *Apprehensivam, Ratiocinativam seu argumentativam & Representativam.* Facultas apprehensiva est, quæ mediante intellectui simpliciter se & velut confusè actus aliquis, ejusque bonitas & malitia sistit, non secus ferè, atque oculorum sensui objecti species. Et proinde ad hanc Facultatem pertinet, quicquid circa objecta intellectui se primùm offert, sive motiones sint simplices, absque affirmatione aut negatione, sive compositum, quod se menti primo statim intuitu sistat; quod circa moralia semper contingit. Et hujus Facultatis naturam penitus rimanti evidenter apparet, non *liberam* eam, sed *naturalem* esse. Sanè enim Intellectus positis omnibus ad actum producendum requisitis, non potest non offerentem se objecti speciem apprehendere, nec propriâ virtute apprehendere hoc vel illud, nec hoc vel illo modo apprehendere, quod

A 3 est

est certissimum facultatis naturalis indicium. Dixi notanter: *propriã virtute*. Nam quòd intellectus circa varia objecta versatur, & ab uno in aliud divertit, hoc non ab ipsius mobilitate, sed libertate voluntatis est. Quæ nisi intellectum objecto incumbentem abduceret, is sibi relictus perpetuò eidem inhæsurus, nec unquam in aliam partem se conversurus esset. Liquet prætereà, quid, quantumve legibus liceat in facultatem hanc. Nimirum nullius ea se principii externi directioni subjicit. Neque enim præcipi cum effectu potest, ut aliter rem apprehendat, quàm ea se repræsentat ipsi, non magis sanè atque oculis præcipi potest, ut objectum in speculo aliã specie recipiat, quàm illud se eidem offert. Et hinc industriæ humanæ nihil circa hanc partem relictum. Frustra enim quis operam consumpserit, si efficere pertinaci studio conetur, ut aliter objecta in intellectum influant, ac influunt.

§. IV. *Facultas Ratiocinativa* est, per quam intellectus discernit, & eruit propositiones de actionibus suscipiendis vel omittendis, atque in media ad finem adipiscendum necessaria, vel saltem utilia inquirit. Quæ facultas uno vocabulo *Rationis* nomine venit. Sub Objectum hujus facultatis in relatione ad actiones humanas spectatæ non cadunt *res necessaria, aut omnino à mera fortuna pendentes, nec præterita, nec prorsus aliena*. Illæ enim suã naturã aut determinatã aut fluxã sunt, & sic nulli directioni obnoxia. Circa istas frustranea, & has supervacanea est Ratiocinatio. Conf. *Aristot. 3. Eth. N. Cap. 5. B. Dn. Thomas. Disput. de Action. Human.* Atque hæc proinde facultas non nisi circa ea, quæ ad actiones nostras aliquid momenti habent, versatur. Unde & aliter longè cum ea res, atque cum priore habet. Nam & vis legis non nihil se hîc exerit, & plurimum cultura humana valet. Quippe

pe

pe rectitudo ejus ex hoc præcipuè oritur, quòd quis objecto cum cura & attentione incumbit, rationes bonitatis atque malitiæ, quæ in eo obveniunt, diligenter eruit, erutas utrinque librat, juxta legis, quâ imbutus est, normam perpendit, & denique, quid faciendum, vel omittendum sit, colligit. Apparet autem, id omne maximam partem à contentione & assvefactione pendere, ad quam lex, ejusque cognitio conferre non parum potest. Assvefaciendus itaque animus, ut non superficialiè & perfunctoriè circa objectum occupetur, sed omnes ejus partes & rationes diligenter, sollicitè excutiat, an rectæ rationi conveniant, an verò in honestum pugnent, & si plura se offerant, quæ facilia, quæ difficilia sint, dispiciat, Vires simul suas quid valeant, quidve recusent, in consilium adhibeat, ut denique conclusionem formet, cujus veritatem clarè distinctèque videat. Ubi in eo præcipuè haud proletaria opera ponenda, ut præjudiciis liberetur animus, quibus inde ab infantia involutus hæret; Intellectus enim noster, cum nascimur, nudus quidem est, neque ullius rei sive objecti imagine imbutus; postmodum autem paulatim à sensibus incipientibus operari imaginem unius, alteriusve objecti haurit, quam intellectus, utpote imbecillus adhuc, neque de vero anxie sollicitus, eo, quo offertur, modo imbibit, & si, quod facile accidit, in objecto sensus errarunt, falsum sibi imprimit, illudque tenet. Sed & alius generis erroribus pedetentim inficiis solet. Nam debilis & nondum se regere aptus credit majorum præceptorumque dictis, etsi infirmis, imò sæpe nullis rationibus nitantur. Et hæc sunt præjudicia, quibus deinde impedimur in perscrutatione veri, illud tam clarè distinctèque intueri. Hæc amovenda, hæc omni vi & contentione exuenda; & id propositum in omni vita esse debet, quòd
nihil

nihil velimus admittere, nisi cujus certitudinem evidentissimè perspexerimus, ita ut de eo vel minimum dubitandi nullam ampliùs rationem videamus. Idque non secus in moralibus obtinere debet, quàm in naturalibus. Nam & in illis eò omnis opera conferenda, ut ex firmis & indubitatis principiis conclusiones concatenato nexu deducamus. Quod quomodo fiat, ut rectè cognoscatur, quasi fundamenti loco tenendum: Quemvis hominem mentis suæ compotem, & in justa ætate constitutum, pollere saltem iis viribus, ut, si debitam diligentiam & attentionem afferat, possit rectè percipere saltem primas & generales Juris Naturalis à Deo præscripti regulas, & si secundum eas actiones suas dirigat, benè ac feliciter, quantum in se est, cum aliis vivere, & sic socialitatis salutem, ad quam juvandum productum se cognoscit, promovere queat. Dicitur autem notanter: *Mentis suæ compotem*; cum enim regulas illas, mediante naturali lumine, eruere oporteat; inde frustra earum cognitio sperabitur ab iis, qui usu rationis destituuntur, ut furiosis, item infantibus & pueris, quamdiu nondum ad eam ætatis maturitatem pervenerunt, ut in iis se exerere lumen rationis cœperit. Dicitur prætereà: *Primas & generales regulas*; speciales enim seu particulares ut rectè eruantur, fatemur sæpenu-mero profundiori meditatione opus esse. Cæterum nisi hoc postulatum præmuniatur, vacillabit omnis doctrina moralis, nec poterit quisquam ob violata hæc jura in foro humano reus agi, cum iniquissima sanè videatur pœna, quæ statuitur in transgressorem illius legis, cujus notitiam debitâ curâ adhibitâ acquirere non potuit, adeoque nec illâ obligari; cum obligatio legis semper præcedentem ejus cognitionem supponat.

§. V. Cæterum judicium Intellectûs de actionis
ob-

obvenientis convenientia, aut disconvenientia cum lege nomine *conscientia* venit; quæ non unius generis; sed Divisio ejus abit in *rectam, probabilem, dubiam & scrupulosam*. *Recta* dicitur, quando actionis congruentia cum præscripta norma ex firma & immota ratione facili & evidenti demonstratione deducitur; ut proinde animo apodictica certitudo de rectitudine actionis insit. V. g. cum quis ab injusto invasore in præsentissimum vitæ periculum conjicitur; ipse verò instans periculum aggressoris morte declinat; conscientiam habebit *rectam*, siquidem ad principium illud Juris N. attendet, quòd quilibet homo non debiliore vinculo sibi, quàm cuivis alii obligatus sit; indeque rectitudinem hujus facti firmâ animi persuasione deducat. Et hæc conscientia pulcherrima omninò est, & homine sapienti digna, cujus actiones non incertæ esse debent; & vacillantes, sed à firmitate quadam animi & ratione certa proficisci: quod tenaci exercitio, & indefessâ meditatione effici quodammodo videtur posse. Paucis autem hæc felicitas contingit; cum enim in puerili ætate eâ vi non polleamus, ut examen illud, quod iudicium præcedere solet, rectè obeamus; inde fit, ut in ea ætate paulatim adsuescamus, iudicii rectitudinem & pravitatem ex convenientia vel disconvenientia cum principio aliquo externo, & præcipuè quidem parentum & Præceptorum approbatione, aut vituperio metiamur. Procedente deinceps ætate consuetudinem actus illi gignunt; quæ frequenti exercitio sensim magis magisque roboratur, & denique in omni vita plerarumque actionum unica directrix est. Idque in iis communiter obtinet, quos à studiis vivendi consuetudo arcet. Sed nec ex iis omnes, qui literarum studiis alios informant, ab hac infirmitate exempti. Nisi enim in specie hanc partem *Moralem* excolant, & non

B

solùm

solùm feriam in vivendi ratione voluntatem, sed & studium atque industriam pertinacem afferant, ad speratam hanc metam nunquam pertingent.

§. VI. *Conscientia probabilis est iudicium Intellectus de Objecto, quod non evidenti demonstratione, sed solâ probabilitate nititur.* Probabilitatis verò hujus varium potest esse fundamentum, ut assuefactio, Parentum vel Docentium præscripta regula, & communis vivendi tenor. Atque hâc viâ plerique, ut antè monitum, incedunt atque ad hæc principia actionum plerarumque moralitatem exigunt; de demonstratione parum solliciti. Neque tamen hi propterea, quòd hos vitæ sequuntur Duces, à recto moralitatis actionum tramite aberrant. Veritas enim utrobique est eadem; sed cognoscendi eam via diversa est, atque inde manans securitas & gaudium animæ vel majus vel minus. Cujus enim actiones nihil probabile aut fortuitum continent, sed à solidis fundamentis & recta ratione procedentes in apodicticam demonstrationem resolvuntur, is læto omnia animo & sibi constante peragit, neque ad vanas aliorum laudes se attollens, neque ad vituperium iniquum concidens. Quæ æquitas animi & gravitas in aliis plerumque deficit. Quippe dubia, quæ aliqui fastidiosè nectunt, ipsorum animos continuo suspensos habent, contumeliæque & opprobria frangunt. *Conscientia dubia est, cum Intellectus in actionis suscipiendæ, vel aliàs obvenientis moralitate examinanda nihil certi expedit, sed ob æquale rationum bonitatis & malitiæ pondus iudicium suum suspendit.* Et hæc ex infirmitate & oscitantia intellectus oriri solet; cum vel ad quasvis facti circumstantias non attendit; vel principia universalia sibi inexistentia non rectè discernit, aut ex præjudicio fortasse aliquo malè applicat. Et de hac rectè *Moralistæ* tradunt, quòd
tam-

ramdiu actio sit differenda, donec accuratiore examine instituto, demum, quid faciendum, vel omittendum sit, liquidò appareat. Graviter enim peccat, qui, cum dubia est conscientia, nihilo secius ad alterutram se partem determinat, quamvis fortasse in eam partem incidat, quæ vera est. *Perinde enim est*, uti eleganter hîc *Pufend.* loquitur, atque si diceret; *Mibi quidem non liquet, an hac actio legi repugnet; nihilominus, sive repugnet, sive non; eam suscipiam.* Quod secus longè in indifferentibus rebus est. In his enim, eveniente tali casu, alterutrum, si negotii celeritas jubet, eligere, & constanti deinde animo perficere, ratio vitæ Civilis jubet. De quo non ineleganter *Renatus des Cartes Princip. Phil. P. 1. n. 3.* philosophatur: *Quantum ad usum vitæ, inquit, quia persæpe rerum agendarum occasio periret, antequam nos dubiis nostris exolvere possemus; non rarò, quod tantum est verosimile, cogimur amplecti, vel etiam interdum, et si è duobus unum altero verosimilius non appareat, alterutrum tamen eligere.* *Scrupulosa denique Conscientia dicitur, quando iudicium de actione post ejus moralitatem cognitam suscipienda vel non suscipienda, non est satis firmum & sibi constans; sed cum quadam fluctuatione animi, & formidine conjunctum.* Huic conscientiaë qui ex animi fortasse mollietie & superstitione advescit, infelix profectò & inquieto ferè animo. Nam cum ejusmodi homines in continuo versentur metu, ne in leges sibi præscriptas peccent, & ab iis actiones institutæ aberrant, inde sit, ut infirmiores tales animæ angore atque metu conficiantur, tremant, crucientur, & sæpe, quò se vertant, ignorent; ut quoad animi etiam voluptatem ferè pejor videatur eorum conditio, qui in virtutis studio elaborant, quàm qui in libidinum illecebris tanquam luxuriant. Videas enim voluptuarios, avaros, imò & persæpe prædones, homicidas, latrones, qui se ab ine-

unte ætate in cœno peccatorum volutârunt, nullâ tamen ferè, quod appareat, mentis anxietate uri; nullis conscientia ictibus, nullis morsibus lacerari, sed timore & omni formidine quasi vacuos planè tranquillè suo genio indulgere. Nam quamvis sincera omnino lætitia ea non sit, quâ mali efferuntur, sed fucata solùm & falsa, & semper interno quodam doloris sensu permista, cujus origo ex turbato, & vitiis etsi jam segniter reluctante animo; Indignum tamen homine virtutis studioso, vacillare, incertam & lubricam mentem gerere. Firmi, constantis, excelsi animi oportet esse, qui in agendo nullos scrupulos moretur, sed rectè sibi conscius planâ progrediatur viâ, & nec ad dextram declinet, neque in sinistram deflectat. Sic enim nihil erit obstaculo, quò minùs integrâ & incorruptâ fruatur voluptate.

§. VII. *Facultas repræsentativa* in intellectu est, per quam is Objecta apprehensa & dijudicata voluntati sistit, atque repræsentat. Priùs enim de cognita moralitate obvenientis actionis gloriari homo non potest, quàm iudicium, quod desuper formavit intellectus, voluntatis arbitrio subjecerit. Idque ex eo etiam manifestè fluit, quòd, ut suprâ demonstratum, intellectus inter facultates naturales sortitur locum. Unde sequitur, neque sententiam, quandam teneri sine voluntatis assensu posse. Quod in sequentibus multò reddetur evidentius.

§. IIX. Succedit alterum actionum humanarum principium, *Voluntas*, quæ, prout hoc loco à nobis spectatur, est *potentia altera anime rationalis, per quam homo propositiones ab intellectu circa agenda vel omittenda formatas approbat, & appetit, atque ad eas in praxin deducendas inferiores facultates movet.* Ex quo voluntatis conceptu apparet, eam non esse simplicem, sed in tres facultates abire;
Deter-

Determinantem puta, *Eligentem*, & *Imperantem*. *Facultas Determinans* dicitur, per quam voluntas humana propositioni ab intellectu circa agenda vel omittenda formata assentitur. Et hic assensus demum veram & certam cognitionem de eo, quod bonum vel malum sit, generat. Prius enim, quam se voluntas applicat, & assentitur objecto ab intellectu exhibito, circa id se homo quasi indifferenter habet, & neque de cognitione gloriari potest, cum nec affirmet, nec neget; neque habet, quod errorem timeat; nam is omnis à festinato nimis voluntatis assensu oritur. Cum enim homo circa objectum versatur, errare non potest, quamdiu voluntatem cohibet, ut ne in ideas ab intellectu repræsentatas consentiat, vel ab iis refugiat, h. e. affirmet de iis aliquid, aut neget. Neque etiam labi in errorem possumus, si iis tantummodo assentiamur, quæ percepta clarè & distinctè ab intellectu sunt. Quamobrem cavendum, ne, quamdiu propositionum formarum perceptio adhuc confusa atque obscura est, assensum iis præbeamus. Nam facilis hoc modo in errorem lapsus, nec nisi per accidens, & quasi fortuito in eam partem, quæ vera est, incidimus. Quâ in re maximopere miranda est voluntatis amplitudo. Nam intellectus quidem limitibus valdè angustis circumscribitur; Nihil verò quisquam velle intelligitur posse, in quod non voluntas etiam nostra ferri queat. Et inde erroribus origo. Quia sæpe voluntas excurrit in ea, quæ extra limites claræ cognitionis intellectu sunt constituta. Igitur quòd falsò aliquid vel agendum, vel omittendum iudicemus, defectus est in applicatione præcipitata voluntatis, quæ ab iis credendis, quæ non omnino certa & explorata sunt, abstinere debebat. Atque hinc etiam determinari potest maximi momenti Quæstio, quam ancipiti ratione ventilari vide-

as: Quantum nempe legislator in subditorum animis efficere circa res religionis possit? Sive enim vero & genuino de Numine sensu imbuti sunt, ita, ut clarè distinctèque videant per Spiritum Sanctum confirmati, puræ se religioni deditos; nec ullâ vi aut arte effici poterit, ut ne voluntas rapiatur ad assensum objecto clarè distinctèque cognito præbendum. Quod si verò imminentis alicujus periculi metu adduci se passus quis fuerit ad actus diversæ religioni congruos peragendos, simulatio ea ad tempus efficta erit, & externa religionis professio; non vera religio; utpote quæ principaliter mentis sententiam respicit, & certum de Deo sensum. Igitur hòc quidem casu motus externi & gestus violentiæ concedent, & tuæ voluntati litabunt; animus longè erit. Cùm enim sola vis non possit efficere, ut intellectus rem aliter repræsentet, inde etiam nec voluntas compelli poterit, ut deneget assensum iudicio intellectus tam apertâ & distinctâ veritate nitenti. Quod si verò aliquis falsæ religioni adhæreat, ut assentiat voluntas ejus objecto ab intellectu non clarè distinctèque percepto, non incongruum, talem compelli, ut stans temporibus actus quosdam pædagogicos exercent, verbùmque Divinum purè prædicari audiat. Dum enim iis rationibus stabiliri contrariam doctrinam videt, quibus emervandis sit ipse impar; inde paulatim animadvertit, nimis maturè voluntatem approbasse ideas ab intellectu ipsi oblatas, & sic paulatim successu temporis eripi ab erroribus, atque in rectam viam deduci poterit. Quapropter non ferro, & armis, sed consilio & ratione hic depugnandum; neque cogendi, sed convincendi animi. In quam sententiam præclarè *B. Pufendorfius Elem. Jurisprud. Qu. II. Obs. II. n. 7. p. 319. Vis externa non id propriè efficit, ut in id feramur, à quo voluntas nostra abhorret, sed vel proposito*
malo

malo majori minus malum appetibile adeoque voluntati con-
veniens reddit; quemadmodum lucrosum, parte duntaxat
solutâ, toto debito liberari vel illud persuadet, ut rei alicujus
appetitionem & adversationem signis exterioribus mentia-
mur. Cetera omnia, quæ blandis illecebris voluntatem deli-
nire aut per aspera terrere aggrediuntur, nullam obsequii ne-
cessitatem afferre possunt. Conf. Grot. d. J. B. & P. L. II. c.
20. §. 45. sqq. Dannbauer Quæst. Mor. II. §. 62.

§. IX. *Facultas Voluntatis eligens* dicitur, per quam
voluntas sese applicat ad operandum conformiter propo-
sitioni factum, vel ejus omissionem præcipienti. Postea-
quam enim Voluntas, iis quæ ab Intellectu percepta sunt,
assensum præstitit, ut foveat jam homo de agendis certam
sententiam; proximum est, ut se determinet, velitne,
quod agendum esse evidenter videt, existimatque, ipso a-
ctu efficere, nec ne? Atque hanc facultatem eligentem
cum *triplex* comitatur *libertas*, *contrarietatis*, quam vo-
cant, per quam ex pluribus objectis hoc vel illud eligere
homo valet; *contradictionis*, per quam ad agendum se
determinare, & ab actione abstinere potest; & denique
modi, quæ efficit, ne uniformiter seu uno eodemque modo
voluntas operari cogatur; tum *spontaneitas*, per quam
voluntas seipsam intrinseco velut impulsu movet ad appe-
tendum vel fugiendum objectum ab intellectu ostensum.
Ethæc spontaneitas non solum pertinet ad actiones vo-
luntarias, quæ vulgò tales καὶ ἐξοχῆν dicuntur; sed etiam
admixtas se extendit, quæ vocantur, cum quis ad evitan-
dum malum (non morale) sive verè, sive saltem apparen-
ter majus, minus eligit. Certè enim propositis talibus
duobus malis, in arbitrio voluntatis est, ad alterutram se
convertere partem. Ubi igitur ponderatis circumstan-
tiis determinat se, hoc ipso non ex interna necessitate, sed
spon-

sponte agit; ut proinde hujus generis quoque actiones rectè in numero voluntariarum ponantur. *Pufend. Elem. Jurispr. Un. c. I. n. 2. Conf. P. Martyr. Comment. in 3. Arist. Eth. N. c. I. Hom. 3. Phil. Mor. 4. §. 2.* Dictum est, spontaneitatem *intrinsecum impulsam* desiderare. Quòd si enim principium se determinandi extrinsecum sit agenti, actio spontanea vocari non potest. Exerit autem se spontaneitas per actus duplices, *elicitos & imperatos*. Illi dicuntur actus voluntatis immanentes, qui à voluntate immediatè orti in eadem recipiuntur. Et hos in sua potestate voluntas absolutè habet. Nullà enim vi adigi ea potest, ut velit aliquid intrinsecè, quod ipsi disconvenit; ut consequenter actus hi eliciti semper sint spontanei. *Dürr. Probl. Mor. L. I. c. I. qu. 4.* Imperati audiunt, quos voluntas mediatè per facultates nimirum inferiores, utpote locomotivam, producit. Qui actus simpliciter & per se sine respectu ad actus elicitos spectati ut meri inferiorum facultatum motus sunt, à coactione non sunt immunes, quod experientia quotidiana comprobat. Quo sensu tamen actus imperati nullo modo attribui voluntati possunt. Si autem actus imperati spectentur, quatenus imperati sunt à voluntate, nihil manifestius, quàm actus elicitos illos involvere, atque hinc coactioni nulli subjacere, nisi sub idem jugum cogere ipsos elicitos voluntatis actus velis, quod tamen fieri non posse, antea ostendimus. Cæterum actuum elicitorum alii rursus circa finem, alii circa media ad eundem perveniendi occupantur. Illi tres sunt: *Volitio, intentio, fruitio*. *Conf. Puf. c. I.* Hi totidem: *Consensus, electio, & Usus*.

§. X. *Volitio* est actus simplicis complacentiæ, quo voluntas simpliciter fertur in finem, non habità ad circumstantias respectu. Pertinet autem volitio vel ad actiones

ctiones proprias vel alienas. Quo intuitu divisio ejus a-
bit in *expressam & tacitam seu presumptam*. Voluntas *expres-*
sa est, quando quis signis sufficientibus, probari à se alteri-
us actionem, ostendit. *Voluntas tacita seu presumpta* est,
quæ vel ex natura negotii, quod geritur, vel ex absentia ex-
pressi dissensus colligitur. Quemadmodum absens in sa-
lutarem negotiorum suorum gestionem consentire præ-
sumitur, & hinc ad indemnitatem negotiorum gestori
præstandam obligatur. Quò etiam pertinet obligatio,
quæ ex ipsa re venire dicitur. Vid. l. 46. ff. d. O. & A. *Fac-*
ultas denique *Imperans* est, per quam voluntas post fa-
ctam electionem atque decretum inferioribus facultati-
bus injungit motum, ad producendam actionem necessa-
riam. Sedet enim voluntas tanquam potentissima regi-
na, cujus ipsum nutum observare inferiores facultates de-
bent. Neque verò hoc se imperium ad omnes inferiores
facultates extendit. Ita non subjacent ipsi facultas nutri-
endi, augmentandi, sentiendi, generandi &c. cum volun-
tatis arbitrio non contineatur, quomodo ingestus cibus
per tubum alimentosum ferri, in ventriculo digeri, & inde
in intestina effundi debeant; neque efficere potest, ut
per venas lacteas collectæ alimenti nobiliores partes in
sinistrum prius, quàm dextrum cordis ventriculum pro-
fluant, aut denique per circulum non agant suum cursum.
Neque impedire voluntas potest, quò minus ab aëre tre-
mulo, luce atque odoriferis halitibus organorum fibrillæ
afficiantur, ejusque motus perceptio in mente existat. Nul-
la ejus vis circa ovulorum per tubas Fallopianas appren-
sionem, atque in uterum effusionem, circa foetus deten-
tionem, & efformationem, convulsiones & motiones
membrorum, denique generaliter circa sentientis & ve-
getantis animæ operationes. Quo ipso tamen non perit

C

liber-

libertatis voluntatis in subtrahenda utrique animæ materia. Ita enim cum fames vellicat, aut sitis urit, abstinere tamen à cibo aut potu capiendo homo potest. Et ita denique actio moralis producitur, sive convenientiam, sive disconvenientiam cum præscripta lege involvens.

§. XI. Sunt verò haud pauca, quæ suffusâ quasi caligine intercipere genuinum intellectus iudicium solent, vel etiam tanquam pondere quodam voluntatem ad aliquam partem inclinant. Et quidem cum in intellectu non est simplex veri absentia; sed præterea positiva falsi apprehensio, tum in *errore* hæere dicitur; quem vulgò dividunt in *vincibilem*, quem quis suâ culpâ contraxit, & *invincibilem*, in quo quis absque sua culpa versatur. Ita si quis servum alienum pro suo feriat; venator hominem pro fera sternat; patrem quis, eum hostem credens, occidat; Hi errores vinci plerumque possunt, ut ut evenire quandoque circumstantiæ queant, quibus morali æstimatione sint invincibiles. Contrà hominem ignotum, sed infontem tamen nocte concubiâ in suis ædibus deprehensum pro fure tractare; fœminam honestam in loco infami inter sceleratos homines repertam pro meretrice in carcerem abstrahere; innocentem, quem acta & probata urgent, condemnare, ea plerumque ex errore invincibili contingunt; sed intellige, *moraliter*, ne in errore distinguendo erres. Quamvis enim nullus ferè allegari possit error, qui in se & suâ naturâ absolutè sit invincibilis; id tamen sæpe, uti memorata exempla ostendunt, accidit secundum æstimationem moralem, h.e. ut quis errorem adhibitâ quamvis eâ curâ, quam vitæ communis ratio & hominum consensus fert, evitare non possit. Error autem ejusmodi invincibilis circa præcepta morum generalia non solùm iis non obrepit, quæ rationis lumen excolere
&

& vitam ad honestatem componere cordi est; sed nulli omnino mortalium; sive enim præcepta illa morum generalia sint leges Naturæ, sive positivæ; utroque casu debitam curam adhibenti sufficienter innotescunt; & consequenter invincibilis error in iis locum non habet. Nam, uti rectè monet *Pufendorfius*, capita generalia Juris N. perspicua sunt, & obvia; legem autem positivam qui sancit, sive Deus is sit, sive legislator humanus, id omni curâ efficit, ut sufficienter ea promulgetur & ad omnium, quos obligare debet, notitiam perveniat; unde circa eam sine crassa & lata negligentia, cum qua stare error invincibilis nequit, non facilè erratur. Secus autem se longè res habet in factis singularibus, quæ cum à certi individui mero arbitrio, & obligare non volente, proficiscantur, inde in errorem circa ea facilis est lapsus; dum quis errat vel circa subjectum agens, vel tempus, vel modum, vel denique aliam circumstantiam.

• §. XII. Absentia cognitionis simplex, h. e. cum oppositi apprehensione non conjuncta, vocatur *ignorantia*. Potest autem ignorantia duplici modo considerari, vel intuitu *originis*, vel ratione *influxûs in actionem*. Quo respectu ignorantia alia est *efficax*, alia *concomitans*. Illa est, à qua tanquam fonte suo processit actio, ut, si ignorantia abfuisset, actio non fuisset suscepta; ut si quis arbore cæsâ, hominem, quem præterire ignorabat, occidat, aut venator feram emisso jaculo verberaturus socium ex dumetis fortè erumpentem trajiciat; utraque ignorantia efficax saltem præsumtivè est, h. e. ita comparata, ut, si ea abfuisset, actio non fuisset regulariter patrata. *Concomitans* autem *ignorantia* audit, sine qua actio nihilominus fuisset suscepta, quæve proinde nudè atque simpliciter actionem comitatur. Ut si quis excusso ex sclopeto globo ignorans

C 2   feriat

feriat inimicum suum, cujus tamen occidendi cupiditate jamdudum æstuabat.

§. XIII. Pertinet præterea ad Intellectum, & in specie quidem ad facultatem ejus alteram, *compositivam*, consultatio, quæ est *investigatio per rationem mediiorum latentium, quæ ad nos pertinent, ac in nostra sunt potestate, ut potiora inveniamus pro consequendo fine*. Unde apparet, consultationem actum intellectus esse; quo nempe is idonea ad consequendum finem media inquirat. Ubi præcipuè rimari ea juvat, quæ aptum consultationis objectum constituunt. Arcemus autem ab eorum numero primò *Res præteritas*; Neque enim quod factum est, ullo consilio, aut ratione fieri infectum potest. Et, rectè mone[n]te *Cicer. de Fin.* quod semel amissum, coërceri, reprimique non potest. Et qui ejusmodi consilia meditantur, iis læsa phantasia, & cerebrum hellebori indigum. Neque secundò de iis deliberamus, *quæ à casu aut fortuna ludibrio dependent*. Nam & hæc animi consilium respuunt, & eo obfirmato, mutabili relinquenda sorti. Quòd si secus, quàm existimaras, ceciderint; tu verò persuade tibi, aliter non potuisse ea evenire. Ita enim efficies, ut, cum ea numero impossibilium censebis, non magis ea desideres, quàm alas ad volandum, aut plures ad celerius currendum pedes. Vilia cogites esse, atque caduca; nec acrius eorum jacturam angaris, quàm naufragiis mercator dolet, post vilissimarum mercium jacturam, salvum se cum gemmis thesaurisque ad portum appulisse. Quo loco non possum non cujusdam Philosophiam laudare, qui nihil magnopere ad sapientem pertinere judicat, nisi animum; neque in eorum, quæ extra eum sunt posita, quicquam laborandum esse. Quid ergo tu jam etiam in maximis luctuosissimorum temporum asperitatibus reperies, quo angere, quo affligi possis? Bonorum

rum fortunarumque naufragia? Sed extra te sunt: Honorum auctoritatisque jacturam? Sed ea non in te ipso, verum in aliorum de te opinione sedem habet. Valetudinis amissionem, corporisque squalorem? Et verò id maximum, & miserrimum miseriarum omnium, fateor, sed tamen tale, quod purissima mens nondum agnoscit suum. Detur venia; evagari hinc parumper juvat, rei que gravissimæ, utilissimæque ad regendam vitam, rationem, atque causam intimius rimari. Etenim cum ante corruptionem peccato originali factam animus purus, integer, incorruptus, & ab omni perturbatione fuerit, beatum statum illum in hoc veluti carcere, quantum potest, affectat. Quod quoniam affectus recusant, contrarii inimicique rationi; hinc illæ veluti pugnæ, & prælia; hinc motus, & perturbationes illæ, quibus animus tanquam tot hostibus impar plerumque vincitur, maximè si nudus & infirmus est, nullis præceptis, præsidisque sapientiæ, ceu armis & clypeo instructus. Hic verò nitendum contra, atque despicienda sunt, in quibus nullus rationi consiliisque locus. In quorum numero etiam habenda, quæ necessaria atque æterna sunt; horum enim principium uti ab humano ingenio non dependet; ita nec tolli ab eo, aut mutari ullo modo queunt; quò pertinent motus, & conversiones stellarum; item tempestatum varietates. Quamobrem consultatio de iis solummodo suscipienda, quæ ad nos pertinent, in nostra potestate sunt, quæque per nos fiunt, ut ait *Aristot. 3. Et b. N. 5.* Liquet præterea, id, de quo deliberamus, medium adipiscendo fini inserviens esse debere. Ipse enim finis sub consultationis objectum non cadit, sed ei tanquam fundamento substernitur. Ubi tamen haud vana distinctio inter ea, quæ pro fine, & quæ de fine fiunt. Quippe nonnunquam adhuc incerti agitamus consilia,

quem potissimum finem intendere debeamus. Tum verò *finis* respectus perit, & consideratur itidem ut medium, quod sternat viam ad consequendum finem saltem ultimum. In dijudicandis verò mediis prudenter agendum. Examinanda, ponderanda, denique intimè perspicienda sunt, ut, quæ cæteris præstant, anteferantur, & ne multitudo confusâ cumulatione à recto tramite abducat, pauciora præ pluribus amanda, ne in vulgatum illud peccetur, quo, quod per pauca fit, per plura fieri vetatur. Abhorrendum prætereà ab illis, quæ & turpitudine aliqua & macula comitatur. Imò talia prorsus pro impossibilibus habenda; Nam quæ lædunt pietatem, existimationem & generaliter contra bonos mores fiunt, ne facere quidem nos posse, credendum. *l. 15. ff. d. Cond. Inst.*

§. XIV. Ex parte *Voluntatis* illud præcipuè notari meretur, quòd, quamvis nulla vi, aut necessitate ad suscipiendam actionem possit adigi; non tamen ea semper tam laxâ libertate fruatur, ut quasi in æquilibrio posita ad alterutram se deinde partem determinet. Multa persæpe sunt, quæ veluti pondere quodam inflectunt animum, atque ad certarum actionum vel exercitium, vel omissionem stimulant. Eminent verò inter ea peculiaris ingenii habitus, quem regionis genius, & circumfusus aër, item ætas, alimenta, ratioque vivendi altè ingenerant. Ita promptus & turbulentus animus ut plurimum veluti torrente quodam, ita in sermones propendet, nec facilè intra illud loquendi tacendique confinium sese continet, in quo deliberandum, utrum gratus sit futurus sermo, an fastidium creatura illa verborum profluentia. Quibus atram bilem copiosè circa præcordia natura stipavit, ii ferè tardi atque inutili langvore hærentes ægrè ad actionem applicant; eam præsertim, quam periculum aliquod comita-

mitari videatur. Ecquis nescit, etiam vulgò jactari, Ita-
los præ cæteris libidinum stimulis uri, ad potum pronio-
res Germanos, Gallis insitam levitatem, tarditatem Hispa-
nis? Hic vero omnino consule Nitidissimi *Barclaji Icon.*
Animor. add. *Lucan. l. 8. & Charron de la Sagesse l. 1. c. 42.*
Neque tamen hæc ingenii dispositio in eam vim evalesce-
re potest, ut liberum voluntati arbitrium omninò eripiat.
Licebit repugnare utgente genio, & tanquam ruptis car-
ceribus in liberiolem se agendi campum asserere. Quod
nî ita esset, nemo jure criminis ageretur reus, cujus com-
missio ab inclinatione naturali profecta. Sapienter & re-
ctè *Socrates ap. Xenophont. Apomnem. l. 1. Πάντα μὲν ἐν ἔμοι-
γε δοκεῖ τὰ καλὰ, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀσκήλα εἶναι.* Add. *Pufen-
dorf. d. J. N. & G. L. I. cap. IV. §. 5. & Huartes Scrutin. In-
gen. c. 5.*

§. XV. Non minus robur hominem ad certum a-
ctionum genus inclinandi affectibus inest motibusque a-
nimi. Prout enim hi per objecta convenientibus orga-
nis recepta excitantur; ita laqueos veluti voluntati injici-
unt, irretitumque variè trahunt ad volendum perficien-
dumque bonums, sub cujus specie exorti sunt. Sed nec ho-
rum potest esse tam durum jugum, quin eo excusso, in di-
versam liceat partem tendere, & meliora sequi. Quod de
actibus scilicet externis intelligendum, in quos pœna in
foro humano constituta est. Primi enim illi motus, qui
& ipsi in foro Divino & conscientia peccaminosi sunt, evi-
tari non semper queunt; eorumque origo ab originali
peccato præcipuè dependet, quod ab homine sibi relicto
ex solo naturæ lumine cognosci non potest. Unde liquet,
veritati non satis utare *Cartesium*, & quos invenit assenso-
res, dum statuunt, *posse acquiri imperium absolutissimum in
omnes passiones, si sat industria adhibeatur.* Cùm enim fons
ob-

78
obstrui, & radix evelli nullo modo possint, nec propullu-
lantes inde herbae queunt. Et haec involuntaria illa deli-
cta sunt, quibus omnes homines, etiam renatos obnoxios
esse, fide Christiana scimus. Add. *Rich. Cumberl. d. LL. Nat. cap. 2. §. 26. 27.* Praeterea acriter hominem ad certas
actiones assidua earum repetitio seu consuetudo stimulat;
ita ut prona voluntate homo in actum, praesente objecto,
erumpat. Qui actus si sint tales, ut sint vel praecipiti, vel
prohibiti, habitus iis respondentes virtutum, vitiorumque
nomen induunt, de quibus passim Ethicorum vulgus. Sed
nec illi actus, qui ab ejusmodi habitibus proficiuntur, e-
jusmodi sunt, ut imputari non possint. Quamvis enim
maxima in homines protervitas in homine detur, ea ta-
men spontaneitatem non tollit; cum utique voluntati su-
per sint vires ad contrariam se partem, quamvis difficili o-
pera, determinandi. Quod de ebrietate quoque senti-
endum; nisi extrema ea sit, omneque animi lumen ex-
tinxerit. Quamvis hoc ipso non desinat quis poenam di-
gnus esse, cum proaetice atque sciens potu se nimio in-
gurgitavit, vid. *Pufend. c. l. §. 8.* Nobis hic claudere rivos,
ut ut nondum exhaustos, libet, Divinoque Numini
pro Gratia, qua tenui labori adfuit, submissas
grates decernere.

C O R O L L A R I A.

I.

Legatorum ab hostibus ad hostes missorum inviolabilitatem non ex
natura sed gentium jure esse, expedita hodie omnino veritatis est.

II.

Vulgatum illud: Cogi voluntatem non quoad actus elicitos sed impe-
ratos posse, communi & a vulgo moralistarum recepto sensu intellectum fal-
sum est.

III.

Hoc insigni defectu disciplina Juris Naturalis adhuc dum laborat, quod
ab iis, quae lege sunt disposita, indifferentia non rite separata sunt.

IV.

Juris Nat. genium nondum profundè scrutati sunt, qui quaestionem de
ejusdem principio vanam atque inutilem crepant.

ULB Halle

3

006 301 126

V017

1670

1699, 21

35.
M.
22

DISSERTATIO JURIS NATURALIS
De
**PRINCIPIIS OFFICIO-
RUM HUMANORUM
INTERNIS,**

Quam
SUPERIORUM INDULTU,
PRÆSIDE
**M. JOH. BALTHASARE
WERNHERO,**

Rotenburgò - Franco,

In
CELEBRATISSIMA LIPSIENSIIUM ACADEMIA

Ad d. XVI. Jan. A. O. R. M. DC. IC.

Publicæ Eruditorum ventilationi sistit

JOH. FRIEDERICUS NICOLAI,

Annæbergâ - Misn. LL. Stud.

—————
LIPSIÆ,
Excudebat CHRISTOPH. FLEISCHERUS.

H. M. al.

